

EKONOMİ POLİTİK

Küresel Ticaret ve Eşitsizlik

Erinç Yeldan, 3 Ekim 2018

Bu yazımız, geçen haftaki yazımızda ele aldığımız teknolojik gelişmelerin artan sömürü ve derinleşen eşitsizlik tartışmalarının devamı niteliğinde. Bu hafta küresel eşitsizliğin bir başka boyutunu ele alacağım: hiper-uzmanlaşmaya dayalı uluslararası ticaret ve yarattığı eşitsizlik ve sosyal dışlanma.

Yirminci yüzyılın son çeyreğine damgasını vuran hiper-küreselleşme döneminin en önemli iki ayırt edici özelliği bir yanda sermayenin hiper-akışkanlığı, diğer yanda da mal ticaretinde aşırı uzmanlaşmaya dayalı yeni iş bölümü idi. Emek ulus devletlerin coğrafi sınırları içerisinde hapsolmuş durumda iken, sermaye (özellikle sanal paraya dayalı finansal sermaye) ulusal sınırları aşan ve yerçekimi yasalarını hiçe sayan bir akışkanlık içerisinde bir coğrafyadan diğerine kar peşinde koşturabiliyordu. Sermayenin bu serbest akışkanlığı önündeki her türlü yasal düzenleme ise “köhnemiş çağdışı devlet bürokrasisi” olarak nitelendiriliyor ve uluslararası finans kapital tarafından anında cezalandırılıyordu.

Söz konusu “yeni uluslararası işbölümü” dahilinde, ulus-ötesi teknelci şirketlerce tasarım – üretim – pazarlamanın her ayağının küçük parçalara ayrılarak küresel ölçekte en düşük maliyetin olduğu bölgede üretim örgütlenmiş ve her bir malın üretiminde aşama aşama uzmanlaşmanın derinleştirilmesi ile bir “metalar zinciri” oluşturulmuştu. *Küresel meta zincirinin* bu şekilde örgütlenmesi ve tasarımdan pazarlarda nihai tüketiciye sunulmasına kadar geçen sürecin düzenlenmesi teknelci ulus-ötesi şirketlerin güdümündeydi.

***

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) tarafından yayımlanan Eylül 2018 tarihli *Ticaret ve Kalkınma Raporu*, küresel meta zincirlerine dayalı ticaretin yaratmakta olduğu eşitsiz gelişme ve sosyal dışlanma koşullarını ayrıntılı olarak sunmakta. Kapitalizmin özünde olan eşitsizlik ve şiddet, uluslararası ticaret aracılığıyla yeniden üretilmekte ve gerek emek-sermaye, gerekse sermaye grupları arasındaki gelir uçurumlarını derinleştirmekte, üretim süreçlerini parçalamakta.

Hiper-uzmanlaşmaya dayalı uluslararası yeni işbölümü üretimin her aşamasında teknolojiye ve finansmana ulaşım bağlantılarını parçalayarak, üretimin yatay ve dikey bağlantılarını kopartmakta. Bir yanda iş gücü piyasalarını ve emeği parçalanma ve dışlanma yaratırken, bir yanda da sermaye kesimi arasında farklılaşma yaratmakta. Bu süreçte teknelci büyük sermaye sürekli olarak kendi stratejik birikim yasalarına bağımlı enformel, kayıt-dışı ve hiper sömürü sayesinde çalışabilen küçük sermaye oluşumları oluşturmakta, kapitalizmin doğayı ve insanlığın tüm sosyal değerlerini tahrip eden iç yüzünü ortaya çıkartmakta.

UNCTAD 2018 Raporu'nun ana başlığı “*Güç, Platformlar ve Serbest Ticaret Yanılsaması*” başlığını taşıyor. Rapor teknoloji ve finans kaynaklarındaki uçurumu ve gelirlerin kutuplaştırılması süreçlerini tüm çıplaklığıyla bizlere sunuyor. UNCTAD, küresel meta zincirlerine dahil olan ihracat katma değeri incelendiğinde, 2000 sonrasında sermayenin payının küresel boyutta yüzde 3 artarak, dünya katma değerinin yüzde 47'sine ulaştığını belgeliyor. İhracat katma değeri içerisinde sermayenin payı söz konusu dönemde yüksek gelirli ülkelerde ortalama yüzde 2 (yüzde 40.3'ten 42.3'e), Hindistan'da yüzde 4 (yüzde 56.6'dan 60.6'ya); Meksika'da yüzde 8.4 (yüzde 68.3'ten 76.7'ye); Türkiye'de ise

yüzde 3.2 (yüzde 59.3'ten 62.5'e) yükseldiği görülüyor. (Evet, yanlış okumadınız ülkemizde ihracat katma değerinin üçte ikisine sermaye tarafından el konulmakta).

Kapitalist birikim yasalarının parçalanma ve eşitsizlik yaratan tahribatı sadece sermaye – emek gelirlerindeki bölüşüm paylarıyla sınırlı değil. Sermaye grupları arasında da, *ikincil bölüşüm göstergeleri* diye anılan, gelir uçurumu derinleşiyor. UNCTAD verileri küresel boyutta faaliyet gösteren ulus-ötesi şirketler arasında en büyük yüzde 1'lik teknelci işletmenin, dünya ihracatı içerisinde yüzde 57'lik paya sahip olduğunu belgeliyor. Daha geniş bir açıdan baktığımızda ülkelerin tüm ihracatlarının aslında en büyük yüzde 25 şirket tarafından yönlendirildiğini okuyoruz. Uluslararası ticaret ülkeler arasında değil, küresel meta zincirinin ayrıntılı tasarımlarını düzenleyen teknelci ulus-ötesi şirketler tarafından belirleniyor.

Bugün yakından yaşamakta olduğumuz iktisadi ve yönetim krizini bir de küresel kapitalizmin eşitsizlik, sosyal dışlanma ve doğa tahribatı içeren evrensel yasaları açısından değerlendirmemiz gerekiyor. Bu arada “*katılımcı demokrasi*” diye anılan demokratik hak ve özgürlük beklentilerinin de ne yerel, ne de uluslararası sermayenin stratejik çıkarlarıyla örtüştüğünü; yerel ya da uluslararası burjuvazinin demokratik hak ve özgürlükler üzerine herhangi bir kaygısı olmadığını (hatta demokrasi kurumlarının ayak bağı olduğunu) unutmadan vurgulayalım.